

1978-6

>>>

[Evangelium jako výzva k lidskému sebepřekročení a svobodě]

[780912-1]

(32) (1) (Vysočany, SSŽ - 12. 9. 78 dopol.)

Ruda Battěk cituje můj polemický text z červnových *Dialogů* a nazývá mé stanovisko „mravním maximalismem“, přičemž prohlašuje, „že klást maximalistické požadavky na každého by bylo sociálně nereálné, politicky neprozíravé a prakticky beznadějně“ (str. 3 pův. textu). V rozsáhlé míře se tak shoduje dokonce s Milošem Rejchrtem, který mi vytýká nedostatek radikálnosti, když říkám, že někteří lidé jsou nuly, a sám „radikálně“ podtrhuje, že „všichni jsou nuly“. Oba se tedy shodují v tom, že lidi buď vůbec nebo většinu z nich hodnotím nepřiměřeně vysoko. Je vedlejší, že jednomu z nich nevadí a druhému vadí, že dělám mezi lidmi rozdíl; společné je jim to, že přezírají lidskou možnost překročit, přesáhnout sám sebe. Rudovi se zdá, jako by mě „rozčilovala a dráždila křesťanská pokora, ale i fakt, že je nemožno očekávat, že všichni budou jednat stejně“, a polemizuje s tím, že by bylo možno klást jako normu to, co jsem uvedl jako jednu ze základních občanských povinností. Mám za to, že to je nihilistický pohled na možnosti lidské a občanské rezistence vůči zlu. A stejně nihilistické je tvrzení Milošovo, že všichni lidé bez výjimky jsou tím, co kdysi neslo název „*massa perditionis*“. Je to dovedení rezignace Rudolfovy ad absurdum. Zejména tu však jde o nepřipustné zaměňování rovin. Avšak: *bene docet, qui bene distinguit!*

Miloš ovšem má v jistém ohledu pravdu, když dialekticky tvrdí, že všichni lidé jsou nuly a že zároveň mají nekonečnou cenu před Bohem. Ale tato pravda je něco jako „pravda mýtu“ (neboť velké mýty jsou hluboce, tj. v hlubinách pravdivé); tato „pravda“ však se buď vůbec netýká, nebo jen zdálky a okrajově toho, čím každodenně a v dějinách žijeme a čím se ve svém konkrétním jednání řídíme. Tady je vyslovováno cosi podstatného o pravé povaze a skutečné situaci člověka ve vztahu k Bohu a ke světu: člověk je tu zasazen na své místo, dostává se mu střízlivého „metafyzického“ ocenění, je představen jako statista ekonomie spasení, jako **bytosť** pevně zaklesnutá do své danosti a do Božích plánů. Jenže i když tohle všechno samozřejmě v Bibli a v Novém zákoně zvláště najdeme, není to vůbec podstata evangelia, nýbrž něco, co je skutečným, plným evangeliem relativizováno, zproblematizováno, prolamováno, a dokonce likvidováno. Evangelium není prostě jiná zvěst, jiné počítání, jiná stupnice hodnot apod., ale je to kvas, jímž má být postupně zkvašeno celé těsto. Jeho podstata proto absolutně není indikativní, nýbrž základně a elementárně imperativní. Neříká, jak věci jsou; to se tam jenom vždycky nějak připlete ze zatíženosti všech lidských výrazových prostředků, lidské mluvy, promlouvaného lidského slova.

Ve skutečnosti totiž podstatnou charakteristikou evangelia je zvěst o svobodě a o cestě k ní; nebo ještě lépe: evangelium říká, tj. dává návod k tomu, jak se člověk může stát svobodným, jak může být osvobozen. Člověk je evangeliem zván ke svobodě, která jím je zároveň vyhlášována jako cíl nejenom lidského života, ale jako cíl a smysl světového dění. Člověk má být zbaven pout všeho druhu: hladu a žízně, zimy, útlaku a vězení, ale také všech pout nejrůznějšího druhu, např. pout rodiny, pout národa (Ježíš překonává sám své původní přesvědčení, že je poslán jen k „ovcem zahynulým domu izraelského“), pout společenské zařazenosti (Pavel relativizuje vztah pána a otroka) atd. Největším poutem je však člověk sám sobě; proto Ježíš vyzývá k „sebezapření“ („zapři sebe sám“) a k „položení duše“ za přátele (kdo by duši svou ztratil pro mne, najde ji). Můžeme tedy evangelium charakterizovat jako zvěst o svobodě lidské; je to

dobrá (radostná) zvěst, protože vyhláší svobodu člověka, svobodu lidí. A je to dobrá zvěst, protože ukazuje i cestu k této svobodě, tedy cestu vysvobození, osvobození („spasení“). Ta cesta totiž spočívá v tom, že se člověk odpoutá sám od sebe, že sám sebe nechá za sebou, že se opustí, aby se našel, aby se získal, aby se stal sám sebou (a tím, čím být má). Ale to právě znamená, že člověk není determinován svou minulostí, svou daností, svou zatížeností a uzavřeností do sebe, odkázaností na sebe; na svou „nulovost“ či nepatrnost není definitivně omezen, ale může z ní vystoupit, může ji překročit, může vykročit k čemusi podstatnému, výsostnému, cennému. A právě v tomto sebezpřesažení a v tomto vykročení k podstatné hodnotě nachází sám sebe, takže lze říci, že odevzdanost velké, pravé hodnotě je pro člověka cestou k nalezení sebe samotného. A schopnost se opustit, aby se našel, je otevřena pro každého, ne pouze pro nějakou „elitu“. Bohatí (tj. také bohatí vzděláním, inteligencí, přehledem atd.) tu nejsou ve výhodě, nýbrž naopak v nevýhodě.

<<<

>>>

[Iluze o povaze režimu a vznik zločinného státu]

[781018-1]

(33) (2) (Vysočany, 18. 10. 78 dopol.)

Po včerejší ostré diskusi s Juliem Tominem (který právě zahajoval hladovku) o vztahu k danému režimu bude třeba řadu věcí vyjasnit. Především je tu otázka „iluzí“, o něž byl spor. Obracím-li se na představitele establishmentu, neznamená to nutně, že se s ním jakkoliv setkávám, spojuji, sjednocuji. Tomin zcela mylně usuzuje, že musím „brát vážně“ toho, na koho se obracím; znamená to požadavek, abych si dělal iluze o tom, na koho se obracím jen proto, že má určitou funkci (byť nedopatřením a nešťastně). Ale takto formulované „vnitřní podmínky“ toho, abych se mohl na někoho takového obrátit, mají nezbytně podobu nezdůvodněných a věcně nezdůvodnitelných předpokladů, jinými slovy předsudků. Ve skutečnosti je třeba velmi realisticky posuzovat instituce, situace i osoby.

Jestliže se Chartě 77 nepodařilo oslovit státní orgány (kompetentní, ne tedy represivní policii) po téměř dva roky, něco to vypovídá zejména o povaze těchto státních orgánů a režimu vůbec. Charta 77 projevila svou ochotu jednat, otevřela se rozhovoru o nejvážnějších stránkách neřešených problémů naší společnosti. Oficiální místa však tuto výzvu nepřijala; tím ovšem ne Chartu 77, ale sebe postavila do ostřejšího světla. Režim se tak deklaroval jako ten, s nímž „není řeč“ možná. Je to ostatně týž režim, který podepsal, resp. ratifikoval mezinárodní pakty, aniž by pomyslel na to, že jejich obsah vezme vážně a že je začne respektovat a dodržovat. Je to týž režim, který není schopen připustit, že jeho orgány se dopouštějí přehmatů a nezákonností. Je to týž režim, který přinejmenším toleruje (ale jde spíše o plnou odpovědnost za tyto věci), že jsou souzeni lidé za věci, které nespáchali a které jsou jen vykonstruovány, anebo za věci, které v ničem nejsou v rozporu se zákony, nýbrž naopak zcela v souladu s nimi. Je to týž režim, který z předstíraných důvodů bere lidem telefony, vyhazuje je z práce, připravuje je o bydlení, hlídá jejich pobyty i jejich byty a eventuálně nepouští návštěvy dovnitř atd. atd. A těchto všech „metod“ se užívá nikoliv jako nějakých „posledních prostředků“, když jiné selhaly a hrozí velké nebezpečí, nýbrž vůči obráncům lidských a občanských práv. Z toho všeho (a také z toho, že to není postup zásadně odlišný od postupu režimů v jiných zemích sovětského bloku a v samotném Sovětském svazu, i když tu nesmíme přehlížet rozdíly) je zřejmé,

že s hluchotou a slepotou hlavních představitelů establishmentu musíme realisticky počítat, i když se ovšem nesmíme uzavírat do naprosté negace. Zejména musíme opatrně hodnotit situaci a neukvapovat se se svými soudy o povaze režimu.

Nemůže být na jedné straně pochyb, že některé složky režimu, resp. jeho orgány mají **charakter** překračující tolerance tzv. autoritativního státu. Autoritativní stát nemusí dbát hlasu obyvatelstva a může občany zastrašovat, aby se vzdali pokusů o ovlivnění politiky státu a změny režimu. Ale i když stanoví zákony do značné míry svévolně, dodržuje je a chce zůstat legitimním státem. Neboť pouhé násilí nestačí k tomu, aby zajistilo existenci státu; pouze násilí legitimní, tj. násilí dodržující jistý právní řád, může být státotvorné. Jestliže však je jak zákonů a právních ustanovení, tak státního donucovacího a trestního aparátu zneužíváno v rozporu dokonce i s těmi zákony, které si svévolně režim stanoví, pak nabývá stát zločinných forem a zločinné povahy - stává se postupně zločinným státem. Tento vývoj však může probíhat různě; může být náhlý, jednoznačný a poměrně otevřený (jako tomu bylo s fašismem v třicátých letech); může být pomalý, složitý, ve vlnách, přílivech a odlivech, ale také může vypadat tak, že v rámci autoritativního (nebo dokonce demokratického) státu se vytvoří a časem mohutní (nebo zase dočasně slábnou a vytrácí se) určité zločinné skupiny, složky, tendence, aniž by zjevně nabývaly definitivního vrchu, ale aniž by zároveň byly soustavně potlačovány nebo likvidovány. Dochází tak k zvláštní syntéze či přímo symbióze represivního autoritativního státu a jakéhosi nevybíravého gangsterství, které se omezuje a nepřerůstá v sílu, která by přímo ohrožovala stát v jeho faktické povaze a funkcích, ale daleko spíše je jím tolerováno a přímo funkčně využíváno k plnění některých úkolů, které musejí být vykonány, ale za něž stát nechce z nějakých důvodů převzít odpovědnost (alespoň ne veřejně). Svým způsobem je tato odporná symbióza dokonce nebezpečnější než otevřená zločinnost, neboť odpor proti ní je mnohem složitější a nesnadnější - a také nebezpečnější. Navenek totiž budí takový stav zdání, že to stále ještě není „tak zlé“, že hranice ještě nebyly překročeny, že možnosti nápravy jsou otevřeny, že tu jsou **síly** schopné nápravu uskutečnit apod. Otevřený zločinný režim nenechává zdaleka tolik prostoru iluzím a mylnému hodnocení, neseným strachem a nechutí si přiznat pravý stav věcí. Lidé obvykle totiž nejsou nakloněni vidět věci, jak se skutečně mají, když vypadají příliš zle. A dá-li jim nepřilíš přehledná situace symbiózy zločinných tendencí s autoritativním (nebo dokonce demokratickým) státem příležitost, aby se skutečnosti vyhnuli anebo se v ní pohybovali se zavřenýma očima, pak nebezpečí katastrofy vzroste nebývalou měrou a náprava se obvykle oddálí až do doby skutečné, akutní krize.

<<<

>>>

[Boj režimu proti Chartě 77 jako boj proti pravdě]

[781030-1]

(34) (3) (Vysočany, 30. 10. 78 dopol.)

Státní bezpečnost vymyslela novou akci. Volá si některé přední signatáře, sděluje jim, že byla uvalena vazba na skupinu mladých lidí, kteří, inspirováni Chartou 77, založili ilegální fašistickou skupinu, a vyvozuje z toho, že signatáři Charty 77 podněcují páčání trestných činů. Je to už kolikátý pokus zvolit si naprosto svévolně terén, zatáhnout naň buď jednotlivé chartisty, nebo celou Chartu a pak difamovat, pomlouvát, urážet a případně i soudně stíhat. Hned na začátku pro-

hlásila Generální prokuratura ve svém stanovisku, že aktivita Charty 77 je protistátního charakteru; na to neměla pochopitelně právo, od toho jsou soudy. Dosud žádný soud nevyřkl rozsudek nad Chartou 77, ale proběhla řada procesů, v nichž se soud o uvedené stanovisko Generální prokuratury opíral. Naproti tomu Generální prokuratura je ze zákona povinna stíhat trestnou činnost, jakmile se o ní dozví. To však v tomto případě neučinila a stíhá stále „neznámého pachatele“, ačkoliv jak jména mluvčích, tak jména signatářů jsou jí dobře známa (vždyť také jsou ustavičně obtěžováni, šikanováni, vyslýcháni atd.).

Vzniká otázka, proč vlastně se orgány Bezpečnosti, prokuratur a soudů uchylují k tomuto postupu, který nečelí Chartě 77 přímo, ale pokouší se její skutečnou povahu nejprve falešně interpretovat. Odpověď je nasnadě: Charta je ve svém vlastním oboru, na své rovině a ve svém podstatném smyslu nejen neporazitelná, ale je dokonce nenapadnutelná, aniž by ten, kdo ji *věcně* napadá, nemusel od počátku bojovat ztracený boj. Boj proti Chartě nemá nejmenší naděje, protože Charta nestojí a nepadá s několika lidmi, ba ani se všemi, kdo ji podepsali. Charta, jednou se ústy určitého počtu lidí vyslovivši, už nikdy neupadne do zapomnutí a už nikdy nemůže být vzata zpět. Její pozice jsou neotřesitelné, protože se neopírají o žádnou materiální sílu, neopírají se o moc – ale opírají se o myšlenku, o ostré vidění věcí, opírají se o pravdu. Bojem proti Chartě se režim odhaluje ve své podstatě; boj proti Chartě je ve skutečnosti bojem proti **pravdě** a režim, který bojuje proti pravdě, bojuje proti ní leda lží a odhaluje sám sebe jako potřísněný touto lží, jako spočívající na lži.

Čím víc podobných akcí Bezpečnost bude podnikat, tím větší přinese důkaz bezradnosti, bezperspektivnosti své aktivity a svých slabin, resp. vůbec své slabosti. Režim, který má k dispozici veškerou obrovskou moc, celý mocenský aparát, vyšetřovatele, prokuratury i soudy atd., musí sahat po takovýchto ubohých opatřeních a metodách. Je to doklad toho, že po stránce zákonné není Chartě co vytýkat. A zároveň i doklad toho, že přes poměrně nevelký počet signatářů a přesto, že nepodnikáme žádnou propagační kampaň a nezískáváme masově další signatáře (asi by to nebyl velký problém přes všechny dosavadní zastrášovací akce), lidé spjatí s režimem se Charty bojí. Jinak by se o ni dávno přestali starat, neboť po téměř dvou letech už je zcela jasné, jakého typu společenství to je.

A ještě jedna věc je na tom významná a nesmí být přehlédnuta. Tento režim se nejvíce bojí ve chvíli, kdy je konfrontován s něčím novým, co sám nedal do pohybu, nebo dokonce co sám nevymyslel. A zná jenom jeden druh obrany: strká tomu novému do bot něco, co tu už bylo a o čem všichni dost shodně soudí, že to bylo odporné. Když se něco tomuto režimu nelíbí, má hned po ruce obvinění z fašismu. To už jsme zažili hned v prvních týdnech Charty, když vznikla a byla šířena insinuace, že Patočka měl na svědomí něco kompromitujícího z doby protektorátu. Této odporné pomluvy se dokonce chopil doc. Cvekl, bezcharakterní publicista, předstírající filosofickou odbornost. Cvekl se ovšem chtěl dostat z nepříjemné situace, do níž se dostal, protože propásl ten pravý okamžik konverze (na rozdíl od Richty, za níž pak dolézal). Pak se na tento moment pozapomnělo, aby se k němu nyní pokusila vrátit právě Bezpečnost. I to vrhá zpět ostré světlo na původní i pak Cveklovu inspiraci.

<<<

>>>

[Stejnost a odlišnost mezi lidmi na biologické a psychické rovině]

[781102-1]

(35) (4) (SSaŽ - Vysočany, 2. 11. 78 dopl.)

Ve svém diskusním textu o politické pluralitě vychází Ruda Battěk z představy „objektivně existujících rozdílů“ v politických názorech, které podle jeho soudu nelze „smazat“. Opakuje (říká: „nelze neopakovat“), že „mít svůj názor není žádné právo, to je přirozená vlastnost každého jedince, kterou lze stavět na roveň kterékoliv biologické funkci jeho těla“ (str. 7). To je ovšem krajně kuriózní pokus založit lidské svobody na základě biologickém (nebo jakoby biologickém). Pochopitelně to je nesmysl. V přírodě existuje obrovská konformita jak ve fyziologické výbavě jedinců téhož druhu, tak ve způsobech jejich chování. Je tomu tak proto, že také ve struktuře a povaze situací, do nichž se tito jedince dostávají, jsou složky v podstatných parametrech silně stereotypní. Ale to vše ještě vůbec není rozhodující pro posouzení povahy, průběhu a smysluplnosti myšlení (na jehož základě a v jehož rámci se jedinec může konstituovat nějaký názor). Ačkoliv fyziologické procesy v lidském organismu, a tudíž také v mozku jsou do obrovské míry typizovány a unifikovány, je tomu tak především proto, aby v jejich nejjemnějších a nejsložitějších funkcích se tvořivost, fantazie, sortiment či repertoár mohly tím více uvolnit a rozšířit. Proto lze pozorovat, že největší odlišnosti mezi jednotlivými lidmi najdeme nikoli na rovině biochemické, anatomické a fyziologické (ačkoliv i tam ovšem existují a mají pro lidské záměry někdy eminentní význam, např. v daktyloskopii atd.), nýbrž především na rovině psychické. Ale tu přichází opět nový typ „unifikace“, který organizuje psychické dění a procesy tak, aby nezůstávaly záležitostí pouze individuální a soukromou, nýbrž naopak aby otevíraly cestu k intersubjektivním kontaktům a komunikaci. A to je v podstatě nové kvalitativní podobě možné jen ve sféře slova, řeči, myšlení.

[Konec sešitu; §§ 36-38 nenapsány - pozn. red.]

<<<